UOT 316

SOSİAL ÜNSİYYƏT ANLAYIŞI VƏ ONUN MÜASİR NÖVLƏRİNİN YARANMASINI ŞƏRTLƏNDİRƏN AMİLLƏR

Arzu Nadirzadə
AMEA Fəlsəfə və Sosiologiya İnstitutu, doktorant
arzumutellibova@gmail.com
orcid.org/0000-0001-9012-0126
DOI:10.30546/ifs.2022.1(38).142

Xülasə. Məqalədə ünsiyyət anlayışı haqqında ilkin məlumat verilir və müasir mədəniyyətdə ünsiyyət anlayışının təkamül və inkişaf proseslərinə də nəzər salınır. Müəllif tarixilik metodundan istifadə edərək ünsiyyət anlayışının izahını verərək məqalənin əsas və nəticə hissəsində müasir ünsiyyət formalarının yaranmasını şərtləndirən amilləri də işıqlandırmışdır.
Açar sözlər: mədəniyyət, fəlsəfə, informasiya, , sosiologiya, ünsiyyət, psixologiya

Giriş. Ünsiyyət iki və ya daha çox insan arasındakı qarşılıqlı əlaqə prosesi olaraq müxtəlif şəraitlərdə müxtəlif formada təzahür edir. Belə ki, nitq və nitq olmayan ünsiyyət arasında müəyyən fərqlər mövcuddur. Nitq insanın ən vacib sosial mülkiyyətidir. Çox vaxt qısa bir ifadə ilə göstərilə bilməyənləri mimika və jestlərlə ifadə edə bilərik [7]. Sosial ünsiyyət sözlü və sözsüz (əl-qol hərəkətləri, mimika və jestlər vasitəsilə) şəkildə müəyyən sosial situasiya daxilində qurulan ünsiyyət formasıdır. Sosial ünsiyyət, həmçinin, qarşısındakını anlama, dərketmə qabiliyyəti və eşitdiyi, qəbul etdiyi informasiyaya şüurlu şəkildə məntiqi cavabın verilməsi prosesidir.

Sosial ünsiyyətin başlıca amillərindən biri dildir. Bildiyimiz kimi, dünyada təxminən 6-7 min dil vardır. Əlbəttə, bu dillərin də özünəməxsus cəhətləri, müəyyən törəmələri vardır ki, onlar da bir-birindən fərqlənirlər. Ancaq fərqli xüsusiyyətlərə malik olan bu dillərin həm də ümumi cəhətləri də mövcuddur. Bir sıra alimlər hesab edirlər ki, bütün dillər genetika etibarilə bir-birinin təkrarıdır. Əlbəttə, bu fikirlə razılaşmaq olar. Çünki bütün dillərin özünəməxsus qrammatik, sintaktik quruluşu mövcuddur. Ancaq təbii ki, bu fikrə qarşı çıxan bir qrup alimlər də vardır. Onlar hesab edirlər ki, bu fikirlər monogenez xarakter daşıyır [3].

Ünsiyyətin yaranması. Danılmaz faktdır ki, dil istər işarələr sistemi olaraq, istərsə də insanların ünsiyyətini təmin edən yeganə funksiya olaraq çox böyük və əhəmiyyətli bir funksiyanı yerinə yetirir. Bu baxımdan dilin həm toplum içərisində, həm də müasir informasiya cəmiyyətində tutduğu mövqe unikaldır. Çünki ünsiyyət anlayışı insanı doğulduğu gündən müşayiət edən elə bir anlayışdır ki, insana ətraf mühiti, cəmiyyəti və buradakı insanlarla qarşılıqlı əlaqə qurulmasını öyrətmişdir. İnsanların şüurunda əbədi olaraq yer alan ünsiyyət insanın daxili aləminə sirayət edən, onu özü ilə tək qaldıqda belə müşayiət edən bir məfhumdur.

Ünsiyyətin yaranması nitq prosesi zamanı baş verir və onu şərtləndirən amillərdən biri söhbət əsnasında qarşısındakı insanın dediklərini dinləmə bacarığı, həmin fikirlərə münasib olan məntiqi cavabları hazırlamaq texnikasıdır ki, bu da şüurda baş verir. Yəni, həmsöhbəti dinləmədən mövzuya aid olmayan hər hansı fikirlərin səsləndirilməsi uğursuz ünsiyyətin yaranması deməkdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, ünsiyyət, sadəcə, sözlər vasitəsilə yox, jestlər, mimikalar, müxtəlif bədən hərəkətləri vasitəsilə də qurula bilər. Bu baxımdan ünsiyyət bacarıqları anlayışını da araşdırmaq lazımdır.

Ünsiyyət bacarıqları dedikdə, söhbətə daxil olan şəxslərin dinləmə mədəniyyəti, qarşısındakının fikrinə hörmətlə yanaşmaq və mövzuya aid olan məntiqi düşüncələri ifadə etmək, həmçinin səs tonunu və nitqin axıcılığını idarə etmək bacarıqları nəzərdə tutulur.

Ünsiyyət bacarıqları sosial ünsiyyətin qurulması üçün olduqca vacib məqamlardan biridir. Çünki fərdlərin özünü ifadə etməsi ünsiyyətdən asılıdır. Düzgün seçilmiş sözlər və danışıq tərzi vasitəsilə

uğurlu ünsiyyət alınması labüddür. İnformasiya cəmiyyətində sosial ünsiyyətin qurulması və davamlı olması tərəflər arasındakı mövzudan asılıdır. Müasir informasiya cəmiyyətində sosial ünsiyyətin qurulması, əslində, əvvəlki dövrlərə nisbətən xeyli asanlaşmışdır. İstənilən sosial platformalar üzərindən qarşı tərəfdəki insanlarla əlaqə qurmaq, ünsiyyət yaratmaq mümkündür. Daha sadə dillə desək, hətta dünyada tanınan, məşhur olan insanlarla da əlaqələrin qurulması mümkündür. Bu şəraiti sosial platformaların işlədiyi mexanizm yaradır. İstədiyimiz insanlarla virtual dostluq edir, söhbətləşə bilirik. Bunun üçün heç bir xüsusi qurğuya, avadanlığa ehtiyac yoxdur. Sadəcə müasir dövrdə ən çox istifadə olunan smart cihaz olan telefon və onun əməliyyat sistemində olan sosial applikasiyaların (proqram təminatının) olması kifayətdir.

Ötən əsrdə mədəniyyətlərarası əlaqələrin qurulması dedikdə hökmən bir qrup elm xadimi müəyyən bir ölkəyə ezam olunur, orada həm öz mədəniyyətini, dilini, tarixini təbliğ edir, həm də getdiyi ölkənin həyat tərzi və mədəniyyətini öyrənirdi. XXI əsrdə bu məsələ öz əhəmiyyətini tamamilə itirməsə də, məcburi hal sayılmır. Çünki artıq həmin dialoqları, təbliğat məsələlərini onlayn şəkildə sosial platformalar üzərindən etmək mümkündür. Burada həmin konfransları, vebinarları yaddaşda saxlamaq, yenidən redaktə edib paylaşmaq, müxtəlif platformalara yerləşdirmək də mümkündür.

Sosial platformalarda ünsiyyət qurulmasının ən başlıca və maraqlı səbəblərindən biri kimi gizliliyin təmin edilməsini götürə bilərik. Amerikada sosial platformalar haqqında keçirilmiş sorğulara əsasən istifadəçilərin 96 faizi sosial platformalarda ünsiyyətin daha tez, asan qurulması və məxfiliyin qorunması ilə əlaqələndirərək, bu applikasiyalardan istifadəyə üstünlük verdiklərini bildiriblər. Bu zaman belə bir sual yaranır ki, 1998-ci ildə yaradılmış Google şirkəti internet şəbəkəsinə daxil olan hər bir məlumatı götürərək yenidən emal edir, bu zaman bizim məxfi sandığımız elektron ünvanlara göndərdiyimiz məktublar, fayllar üçüncü şəxslərə gedib çatırmı? Əlbəttə ki, bəli. Çünki burada məsələ məxfilik prinsipi yox, məlumat prinsipidir. Müasir informasiya cəmiyyətinin əsasını təşkil edən məlumat prinsipi internet şəbəkəsinə bağlı olan bütün şirkətlərin əsas prinsiplərindən biridir. Bu şirkətlər tərəfindən nə qədər çox informasiya toplanarsa, o qədər də paylaşmaq mümkündür. Deməli, onların şəbəkəsi mütəmadi olaraq aktiv qalır.

İnformasiya cəmiyyətində sosial ünsiyyətin problematik xüsusiyyətlərini açmazdan öncə, diqqət edək ki, sosial ünsiyyət hansı yollarla qurulur, inkişaf etdirilir, ümumiyyətlə, sosial ünsiyyətin müddətcə hansı növləri vardır.

Sosial ünsiyyət vasitələri. Qeyd etdiyimiz kimi, müəyyən sosial platformalar üzərindən insanlar bir-biriləri ilə ünsiyyət yarada bilirlər. Bunun ən ilkin və sadə nümunəsi paylaşılan informasiyaya şərh bildirilməsidir. İnformator hər hansı bir məlumatı paylaşır, məsələn, gündəm xəbərləri, video və ya foto materiallar, həmçinin əyləncəli multimedia faylları və s. Bunu oxuyan istifadəçi öz şəxsi istəyindən asılı olaraq həmin kontentə şərhini bildirə bilər. Yaxud da hər hansı bir sualı olarsa, informatora ünvanlaya bilər. Bu zaman informator və istifadəçi arasında virtual ünsiyyət yaranmış olur. Əgər informator verəcəyi məlumatı hamının görməsini istəmirsə, istifadəçi ilə birbaşa əlaqə yaradaraq məxfi mesaj bölməsinə keçid edir.

İstifadəçinin sosial ünsiyyətin qurulmasında istifadə etdiyi ikinci və ən geniş yayılmış metod məxfi mesaj metodudur. Çünki məxfi mesaj bölümündə iki istifadəçinin yazışmasını yalnız həmin şəxslər - ikisi görə bilər və ya elə güman olunur. Qeyd etdiyimiz kimi, hətta bu məlumatların arasında hər hansı qlobal əhəmiyyət daşıyan bilgi olarsa, dərhal müdaxilə olunur və söhbətləşmə aidiyyatı qurumlar tərəfindən izləməyə alınır. Buraya terror hadisələrinin, insan alverinin, həmçinin siyasi əhəmiyyət kəsb edən dövlət sirlərinin əvvəlcədən müzakirə olunması və bu kimi məsələlər daxildir.

Hətta istifadəçilər danışıqlarını tamamladıqdan sonra həmin bölməni silsələr də, artıq əsas arxivdə bu söhbət aktlaşdırılmış sənəd olaraq qalır. Bu səbəbdən sosial platformalarda yuxarıda qeyd etdiyimiz məsələlərin müzakirəsi tövsiyə olunmur.

Sosial ünsiyyət vasitələrindən ən geniş yayılmış digər bir platforma isə Google şirkətinin yaratdığı g-mail və ya elektron poçt funksiyasıdır ki, burada da fərdi və qrup halında söhbətlər yaradıla bilər. Bu gün aparıcı şirkətlərin, dövlət qurumlarının, təhsil və marketinq sahəsində ən geniş istifadə olunan metod məhz elektron poçt metodudur. Burada istifadəçilər bir-birilərinə icazə verilən həcmdə

müəyyən faylları göndərə bilirlər. Müddətinə görə ən uzun müddət saxlanılan və bir növ informasiya buludu funksiyasını yerinə yetirən sosial ünsiyyət vasitəsi olan elektron poçtda bir dəfə göndərilmiş materialı dəfələrlə istənilən cihaza yenidən yükləmək mümkündür. Belə ki, istifadəçi öz qurğusundan həmin faylı silmişdirsə, elektron poçt ünvanından həmin faylın göndərildiyi mesaj bölməsinə daxil olaraq yenidən yükləyə bilər.

İnformasiya cəmiyyətində sosial ünsiyyət problemlərinin yaranmasının bir neçə səbəbləri ola bilər. Onlardan bəzilərinə nəzər salaq. İlk öncə qeyd edək ki, sosial ünsiyyət zamanı fərdlər bir-birilərini görmürlər. Yəni, ən sadə smart cihazlarda vizual əlaqə üçün mövcud imkanlar yoxdursa, bu zaman fərdlər sadəcə mesajlaşma şəklində ünsiyyət yarada bilirlər. Belə olan halda real ünsiyyətdə başlıca amillərdən biri hesab edilən göz kontaktı, bədən dili kimi faktorlar sosial şəbəkədə qurulan ünsiyyətdə arxa plana keçir. Deməli, sosial ünsiyyət zamanı bütün reallıq yazılan mesajlar üzərində qurulur. Burada insanların hiss və duyğuları o qədər də əhəmiyyətli olmur.

Təkamülçü modelin tərəfdarları sosial ünsiyyətə avtopoetik bir sistem kimi baxırlar. Fərdlər, xarici reallığın onlara təsiri nəticəsində bir -biri ilə qarşılıqlı əlaqəyə girirlər, nəticədə, ünsiyyətin inkişafı baş verir. Şüurlarında "ümumiləşdirilmiş simvollar", yəni şüur sistemlərinin inkişafı qaydalarını təyin edən universal və sabit anlayışlar var. Bu model N. Lumanın əsərlərində təqdim edilmişdir. Sosial ünsiyyətin hərəkətlə əlaqəli ölçüsü sosial ünsiyyətin inkişafının kooperativ modelində tapılmışdır. Bu işdə F.J.Odling-Media, M.Feldman və K.Laland tərəfindən nişlərin qurulması nəzəriyyəsi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir [6].

İnformasiya cəmiyyətinin formalaşması şəraitində bu modelin də sosial ünsiyyətin formalaşmasında rol oynadığını düşünmək lazımdır, çünki sosial ünsiyyətin inkişaf mənbəyi kimi texnoloji aspekt inkar edilə bilməz və təkamül və kooperativ modellər ünsiyyətin formalaşmasına təsir edən ümumi qarşılıqlı təsəvvürə sahib olduqları üçün bir -birini tamamlayan hesab edilə bilər. Bu halda söhbət xarici reallıqla qarşılıqlı əlaqədən, digər tərəfdən isə sosial reallıq daxilindəki qarşılıqlı əlaqədən gedir. Hər hansı bir qarşılıqlı təsir həm insanların, həm də sosial qrupların bir-birinə təsiretmə prosesidir, bu hərəkət bir tərəfdən əvvəlki hərəkətə, digər tərəfdən isə gözlənilən nəticəyə görədir. Sosial qarşılıqlı əlaqə həmişə bir işarə və məna məkanı, bir informasiya sahəsi yaradır.

Mövcud informasiya axınının sistemsiz olması qeyri -müəyyənlik yaradır. Bu, müəyyən bir vəziyyətin inkişafını etibarlı şəkildə proqnozlaşdırmağın mümkünsüzlüyünə gətirib çıxarır. Qeyri -müəyyənliyin üç komponenti: birincisi, fundamental, yəni hadisələrin özünün inkişaf mərhələsinə və sürətinə görə, ikincisi, zəruri məlumatların olmaması nəticəsində yaranan məlumatlandırıcı, üçüncüsü, intellektual komponentlərin nəticəsidir ki, o da öz növbəsində müəyyən miqyaslı və mürəkkəb bir məlumatı anlama qabiliyyətidir.

Belə bir şəraitdə sosial inkişaf problemləri, sosial qarşılıqlı əlaqə, mədəniyyətlər və millətlərarası, sosial ünsiyyətlərin məzmunu və forması ilə əlaqədar məsələlər çox aktual olur, çünki insanın mütərəqqi inkişafının əsasını təşkil edən şifahi davranışdır. Bütövlükdə insan sivilizasiyası və onun qorunmasıdır. Və bu vəziyyətdə texnologiya insanın köməyinə gəlir. Müasir cəmiyyətdə baş verən informasiya və texniki metamorfozların əsasına çevrilən virtual reallıqda yeni bir varlıq təməli tapılır [4]. Məlumatötürmə şəbəkə üsulu kritik hala gəlir. Ümumiyyətlə, bir şəbəkə qovşaqlardan və aralarındakı əlaqələrdən ibarət olan mərkəzləşdirilməmiş (paylanmış) bir quruluşdur. Sosial qarşılıqlı əlaqə şəbəkə əlaqəsi vasitəsi ilə həyata keçirilən və bu cür xüsusiyyətlərlə təyin olunan şəbəkə qarşılıqlı əlaqəsini yaradır: məlumatların çoxalması və alternativ yolları, çoxkanallı təbiət və yüksək axın sıxlığı. Sosial şəbəkələr məlumat axınlarını idarə edən sistemdir.

Sosial qarşılıqlı əlaqənin ortaya çıxan şəbəkə məntiqi cəmiyyətin bütün sahələrində baş verən proseslərin gedişatına və nəticələrinə, siyasi həyatdan müxtəlif insan həyat tərzlərinin sosial sahəsinə qədər təsir edir. Beləliklə, şəbəkə qarşılıqlı əlaqəsi məlumatötürmə şəbəkə üsulu ilə təyin olunan sosial reallıq fenomeninə aiddir. Bu prosesin nəticəsi şəbəkə quruluşunun məlumat sahəsinin artmasıdır.

Şəbəkə şəffaf bir sistemdir və buna görə də demokratikdir və insanlara bərabər imkanlar verir. Şəffaflıq prinsipi bütün şəbəkə iştirakçılarının bütün lazımi məlumatlara sahib olması və istənilən vaxt öz töhfələrini verə bilmələri ilə özünü göstərir. Həm cəmiyyətin özündə, həm də mövcud şəbəkə

quruluşlarında baş verən dəyişikliklər şəbəkə proseslərinin şərtlərinin və xüsusiyyətlərinin nəticəsidir. Sistem yalnız birbaşa sosial qarşılıqlı əlaqənin tezliyi artdıqda daha da inteqrasiya olunur. Eyni zamanda, şəbəkələrdəki dəyişikliklər birbaşa deyil, dolayı qarşılıqlı təsirlərin nəticəsidir [7]. Xüsusilə qeyd etmək lazımdır ki, qarşılıqlı əlaqə həmişə ünsiyyətdir. Bu kifayət qədər geniş bir anlayışdır, çünki bu, yalnız birbaşa məlumat mübadiləsi deyil, həm də sosial quruluşda qlobal dəyişikliklərin meydana gəlməsi səbəbindən dolayı mənalar mübadiləsidir.

Sosial quruluşun nüvəsi, izomorfu, ətrafda istifadə olunan və dolayı qarşılıqlı təsirlər nəticəsində yaranan mənaları aydınlaşdırmaqla formalaşır [6,s.149-160]. Dolayı ünsiyyət, əsasən, birtərəfli xarakter daşıyır və ədəbiyyat və sənət əsərləri, radio mesajları, televiziya proqramları, qəzet və internet jurnallarında nəşrlər kimi məlumat mənbələrinin alıcısına məruz qalması nəticəsində yaranır. Şəbəkə yanaşması, mövcud sosial quruluşun sabitliyinin üfüqi kommunikativ dehiyerarxizasiyadan qaynaqlandığını göstərir. Beləliklə, üfüqi ünsiyyət strategiyası müasir sosial-mədəni proseslərdə qeyri-müəyyənliyin dərəcəsini azaldan bir strategiya olaraq qəbul edilir və şaquli ünsiyyət strategiyası qeyri-müəyyənlik dərəcəsini artırır. Müasir dünyada müşahidə olunan qloballaşma prosesinin, bu günə, eyni səriştələrə, məsuliyyətlərə və məlumatlara, etnik istəklərə yönəlmiş üfüqi bir ünsiyyət strategiyasının həyata keçirilməsinin nəticəsi olduğuna diqqət yetirməyə dəyər.

Ehtiyaclarımızı təmin etmək və ətrafımızdakı reallığa uyğunlaşmaq üçün lazım olan yeni məlumat axınına ehtiyac duyduğumuz zaman fərdlə ətraf mühit arasında məlumat mübadiləsi daha da aktivləşir. Bu şəraitdə, şübhəsiz ki, mövcud sosial şəbəkələrin rolu artır. Sosial şəbəkə anlayışının birmənalı şərh edilməsinin mümkünlüyü nəzəri bir problemdir və sosial elmlərdə tapılan metodoloji plüralizmin nəticəsidir [3].

Sosial şəbəkələrin bir sıra universal xüsusiyyətləri mövcuddur:

-sosial şəbəkənin sərhədlərinin olmaması; Networks şəbəkələrdə yaranan əlaqələrin təcəssümü;

-iqtisadi hərəkətlər şəbəkə elementləri arasındakı sosial əlaqələrin quruluşunu və xarakterini müəyyən edir;

-güvən şəbəkənin işində kritik rol oynayır;

-sosial şəbəkədə aktyorlar arasında mərkəzləşdirilməmiş, dehiyerarxik münasibətlərin üstünlük təşkil etməsi;

-şəbəkə iştirakçılarının həm maddi, həm də qeyri -maddi mənfəət əldə etməsinə diqqəti;

-sosial şəbəkədə iştirak etməklə sosial kapitalın çevrilməsinin şərtliliyi.

Beləliklə, sosial şəbəkə ünsiyyət üçün əsas olur. Texniki vasitələr sayəsində qlobal kütləvi ünsiyyət şəbəkələri meydana çıxır. Buna ən bariz nümunə internetdir. Qeyd etmək lazımdır ki, müasir cəmiyyət əsasən multimediya ünsiyyət şəbəkələrində mövcud olan məzmundan asılı olan dəyərlərin və mənaların yaradılması və yayılması hesabına formalaşır. Müasir, rəqəmsal dünyada ünsiyyətin yeri və onun sosial proseslərə təsiri, sosial əhəmiyyəti artır. M.Boqomolova hesab edir ki, şəbəkə cəmiyyətinin inkişafında ünsiyyətin rolunu qiymətləndirmək olmaz. O sosial ünsiyyətin əhəmiyyətini təmin edən ünsiyyətin bəzi aspektlərini vurğulayır: Birincisi, sosial münaqişələrin həllində kömək edən müəyyən ünsiyyət strategiyaları var. İkincisi, xüsusi kommunikativ mexanizmlər ictimai rəydə müsbət münasibətlərin formalaşmasına imkan verir. Üçüncüsü, sosial əhəmiyyətli şəxslərin şəbəkə vasitəsi ilə vətəndaş cəmiyyəti ilə qarşılıqlı əlaqəsi nəticəsində uğurlu ünsiyyət təcrübəsi yaranır. Bu, şəbəkə ünsiyyətinin bütün imkanları deyil. Üstəlik, ətrafımızdakı reallığın dialektik təbiətinə görə ünsiyyət təcrübəsi mənfi, sosial əhəmiyyətli nəticələr verə bilər. Məsələn, müxtəlif internet saytları rəngli inqilabların katalizatoru ola bilər, sosial reallığın müxtəlif sahələrində münaqişələrə səbəb ola bilər [4].

Bu praktikanın nəticəsi, müəyyən mənaları və dəyərləri formalaşdırmaq və çoxaltmaq üçün çoxalma və yaradıcılıq fəaliyyəti olan xüsusi bir şəbəkə mədəniyyətidir ki, bu da öz növbəsində hər hansı bir mədəniyyətin məzmunu və funksiyalarının əsasını təşkil edir: həyatın və müəyyən bir cəmiyyətdə insanların qarşılıqlı əlaqəsinin optimal yollarını, cəmiyyətin həyatı üçün əhəmiyyətli nailiyyətləri təyin edir; subyektiv təfsirin başlanğıcı və yaradıcı inkişafı təmin edir. Mədəniyyət, dəyər yönümlü fəaliyyət hədəflərində reproduktiv və yaradıcı, fərdi və kollektiv nisbətinin ölçüsünü təyin edir. Şəbəkə mədəniyyəti qarşılıqlı əlaqə nəticəsində yaranan mənaların yüksək dərəcədə

fərdiləşdirilməsini təşkil edən parçalanma ilə xarakterizə olunur, dəyərlərin istehsalı probleminə və şəxsiyyətin müəyyən edilməsinin yeni yollarının axtarışına səbəb olur. Əlavə olaraq mədəniyyətin bir fenomen olaraq, nisbətən məhdud sayda istiqamətlərə sahib olduğunu və buna görə də müasir problemlərin sərhəd problemi və mədəni inkişaf vektoruna malik olduğunu, müəyyən bir oriyentasiya daxilində inkişaf etməsini və dəyişməsini nəzərdə tutduğunu anlamaq vacibdir. Eyni zamanda, bir sistem olaraq şəbəkənin əsas xüsusiyyətləri, yəni bütövlük və özünü inkişafetdirmə qabiliyyəti qorunur. Fərqləndirici xüsusiyyətlər məkan-zaman məhdudiyyətlərinin olmaması və kommunikativ qarşılıqlı əlaqənin elektron vasitəçilik təcrübələrinin üstünlük təşkil etməsidir.

Nəticə. Müxtəliflik dünya inkişafının mənbəyidir. Şübhəsiz ki, ətrafımızdakı reallıqda fərdlərin, həqiqətən də dövlətlərin maraqları fərqli ola bilər. Cəmiyyətin qorunması və inkişafı yalnız vahid və ayrılmaz bir sosial inkişaf prosesi içərisində fərqliliklərin, unikallığın və yerli maraqların qorunması ilə mümkündür. İnformasiya cəmiyyəti kontekstində sosial ünsiyyət fenomeninin fəlsəfi anlayışı bu bütövlüyü axtarmağın yollarından biridir. İnformasiya texnologiyalarının sosial prosesin gedişatına mənfi təsirinin risklərini minimuma endirən adekvat ünsiyyət strategiyalarını formalaşdırmaq üçün ünsiyyət prosesinin bütün aspektlərini nəzərə almaq lazımdır. Bundan əlavə, sosial ünsiyyətin necə inkişaf etdiyini başa düşmək vacibdir. Müasir şəraitdə instrumental, təkamülçü və kooperativ modellər inteqrasiya meylini göstərir, çünki avadanlıq və texnologiyalar sosial ünsiyyətin, ilk növbədə, internetin inkişafı üçün ən vacib qaynaqdır. Və qarşılıqlı əlaqə, ünsiyyətlə yaxından əlaqəli bir anlayış olaraq həm təkamül, həm də kooperativ modellər üçün əsas bir termindir. Sistemsiz təbiət, quruluş çatışmazlığı və qeyri -müəyyənlik ilə xarakterizə olunan mövcud informasiya məkanında, sosial da daxil olmaqla, müasir ünsiyyət növləri yaranır. Anlaşılmalıdır ki, ünsiyyət geniş bir anlayışdır, çünki bu, birbaşa məlumat mübadiləsi deyil, həm də dolayı məna mübadiləsidir. İnsanların reallığın əks olunması nəticəsində əldə etdikləri dünya haqqında biliklərinin və dünyanın müvafiq şəkildə təqdim olunan və dildə qeyd olunan bəşəriyyət təcrübəsinin toplandığı konseptual sistemlər mövcuddur.

Məna, insan gerçəkliyindəki işlərin həqiqi və mümkün vəziyyəti haqqında bilik və fikirlər də daxil olmaqla, məlumat sistemlərinin, konseptual sistemlərinin bir hissəsidir. Anlamların yenidən qurulması səbəbindən sosial quruluşda qlobal dəyişikliklər baş verir. Şəbəkə sahəsi yeni qarşılıqlı təsir yollarının formalaşdığı bir platformaya çevrilir. Yenidən qurulma müxtəlif ünsiyyət strategiyaları vasitəsilə baş verir. Belə ki, üfüqi ünsiyyət müasir sosial-mədəni şəraitdə qeyri-müəyyənlik dərəcəsini azaldır və şaquli ünsiyyət davam edən proseslərdə qeyri-müəyyənlik dərəcəsini artırır. Ətrafımızdakı reallıqda müşahidə olunan qloballaşma prosesləri eyni miqdarda məsuliyyət, bacarıq və məlumatlara yönəlmiş üfüqi bir ünsiyyət strategiyasının tətbiqinin nəticəsidir. Və müasir informasiya cəmiyyəti, əsasən, multimediya ünsiyyət şəbəkələrində mövcud olan məzmundan asılı olan dəyərlərin və mənaların yaradılması və yayılması sayəsində formalaşır.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat

1. Azərbaycanda informasiya təhlükəsizliyi milli maraqlar kontekstində Elşad Həsənli "İnformasiya təhlükəsizliyinin aktual problemləri" III Respublika elmi-praktiki seminarı, 08 dekabr 2017-ci il. https://ict.az/uploads/konfrans/info_sec/rs08_information-security-in_azerbaijan-in-the-context-of-national-interests.pdf

2. Bogomolova, M. N. (2012). The role of communication in modern civil society. http://human.snauka.ru/2012/09/1654

3. Davydov S. A., & Yudina A. A. (2014). Social networks and the network approach to the analysis of social structure. Theory and practice of service: economics, social sphere, technologies, 4(22), 3741.

4. Deshko I. P. (2017). Information models of social communication. Perspectives of science and education, 6(30).

5. Gruzdev A.A.(2017).Models of the development of social communication: philosophical and methodological analysis. Manuscript, 10-1(84).

6. Gruzdev A. A. (2015). Social communication and communicative reality. Socio-economic and humanitarian journal of the Krasnoyarsk : State Agrarian University, 1.
7. https://tokyo161.ru/az/plumbing/chto-takoe-obshchenie-obshchestvoznanie-chto-takoe-obshchenie-voprosy-i/
8. http://anl.az/down/mediyyet_2006/informasiya_cemiyyeti_ve_tehsil_azerbaycan_muellimi_2006_15_iyun_s_5.htm
9. https://ict.az/uploads/konfrans/2_konfrans/24.pdf
10. https://www.stat.gov.az/source/information_society/
11. http://www.e-qanun.az/framework/11142
12. http://www.e-qanun.az/framework/3525
13. https://ict.az/az/content/112/
14. https://doi.org/10.2991/hssnpp-19.2019.20
15. https://tokyo161.ru/az/plumbing/chto-takoe-obshchenie-obshchestvoznanie-chto-takoe-obshchenie-voprosy-i/

ПОНЯТИЕ СОЦИАЛЬНОЙ КОММУНИКАЦИИ И ФАКТОРЫ, ОБУСЛОВИВШИЕ СТАНОВЛЕНИЯ ЕЕ СОВРЕМЕННЫХ ТИПОВ

Арзу Надирзаде

Резюме. В статье дается предварительная информация о концепции коммуникации и рассматривается эволюция и развитие концепции коммуникации в современной культуре. Используя исторический метод, в основной и заключительной части статьи автор объясняет понятие коммуникации и выделяет факторы, которые привели к возникновению современных форм коммуникации.

Ключевые слова: культура, философия, информация, социология, коммуникация, психология.

THE CONCEPT OF SOCIAL COMMUNICATION AND THE FACTORS CONDITIONING THE ESTABLISHMENT OF ITS MODERN TYPES

Arzu Nadirzadeh

Abstract: The article provides preliminary information about the concept of communication and looks at the evolution and development of the concept of communication in modern culture. Using the historical method, the author explained the concept of communication and highlighted the factors that led to the emergence of modern forms of communication in the main and concluding part of the article.

Keywords: culture, philosophy, information, sociology, communication.

Göndərilib: 10.04.2022 **Qəbul edilib: 11.05.2022**